
Štúdie

Konšpiračné teórie medzi evanjelikálmi

Maroš MILÁN, Pavel HANES

Abstrakt

V posledných rokoch sa v celej spoločnosti rozmohli konšpiračné teórie a zasiahli ľudí v každej sociálnej skupine. V súčasnosti už existuje predstava o všeobecných príčinách ich šírenia, no cieľom tohto článku je sa pozrieť na špecifické príčiny šírenia konšpiračných teórií v evanjelikálnych cirkvách.

Kľúčové slová: konšpiračná teória, evanjelikalizmus, Ježiš Kristus, mystérium

Abstract

In recent years, conspiracy theories have spread throughout society and affected people in every social group. At present, we already have an idea of the general causes of their spread, but the aim of this article is to look at the specific causes of the spread of conspiracy theories in evangelical churches.

Keywords: conspiracy theory, evangelicalism, Jesus Christ, mystery

Pandémia Covidu-19 a vojna na Ukrajine jasne ukázali, že konšpiračné teórie sa šíria azda v každej sociálnej skupine. Žiadna vrstva obyvateľstva im nedokáže byť stopercentne odolná. Takže aj v evanjelikálnych cirkevných zboroch nachádzame ľudí, ktorí sú silnými zástancami, či obeťami konšpiračných teórií. To je pre cirkev, ktorá sa snaží o transparentné fungovanie a hlásanie pravdy, veľký problém.

Na jednej strane sa cirkev snaží hlásať jasnú pravdu evanjelia, že Ježiš Kristus zomrel za hriechy ľudstva – v Kristovej osobe je spása a skrze kríž

a zmŕtvychvstanie Kristus dostal právomoc aj nad súčasným svetom (Matúš 28,18). Na strane druhej sa aj v cirkvi nachádzajú ľudia, ktorí sú presvedčení o existencii nejakej utajenej skupiny, ktorá vládne nad svetom. A teda všetko zlé čo sa deje, deje sa podľa jej ľubovôle. Akoby Boh nemal na nich dosah. Konšpiračné teórie sa preto často dostávajú do priameho protikladu s evanjeliom, ktoré cirkev zvestuje. Niektorí ľudia si podľa svojej ľubovôle (často zamieňanej s podnetom Ducha Svätého) tieto dva rozdielne postoje dokážu rôznymi cestami „harmonizovať“. No v akejkol'vek harmonizácii oboch názorov môžeme badať, že vždy v nej dochádza k jasnému obchádzaniu viery v Božiu suverénnu vládu nad svetom.

V tomto článku sa chceme sústrediť na príčiny šírenia takých konšpiračných teórií, ktoré považujeme za špecifické pre evanjelikálne cirkvi v Slovensku. Článok sa tak pokúsi odpovedať na otázky ako sú napr.: „Aké sú príčiny šírenia konšpiračných teórií v evanjelikálnom prostredí?“ a „Aká je možná prevencia pred ich šírením v cirkvi?“

1. Definícia konšpiračných teórií

Na začiatok si musíme ujasniť a definovať čo budeme rozumieť pod výrazom konšpiračná teória. Na prvý pohľad by sa mohlo zdať, že tento pojem nás sprevádza len od obdobia studenej vojny, ktorá skončila rozpadom Sovietskeho zväzu r. 1991. Prvé zaznamenané použitie výrazu „konšpiračná teória“ pochádza už z roku 1863 a nachádza sa v článku Charlesa A. Bristeda v novinách *The New York Times*.¹ Výraz sa v bežnom hovorom jazyku spopularizoval až v roku 1964 v USA vďaka kontroverzii s dianím okolo kauzy Water Gate, v ktorej figuroval Richard Nixon.² V tomto konkrétnom prípade neostalo len pri akejsi tajomnej teórii, ale potvrdila sa ako skutočná politická konšpirácia.

Napriek tomu je dosť problematické jasne definovať, čo sa pod týmto pojmom presne rozumie. Snahe o systematickú definíciu prekáža časté pejoratívne užívanie tohto slovného spojenia. Často sa tak označujú kontroverzné názory a snahy politickej, ekonomickej, vedeckej či akejkol'vek inej názorovej protistrany. V bežnom živote ľudia zvyknú označovať ako

¹ First use of “conspiracy theory” by Charles Astor Bristed. In: *The New York Times* [online]. 1863 [cit. 08.05.2022]. Dostupné na internete:

<https://www.newspapers.com/clip/96772461/first-use-of-conspiracy-theory-by/>

² DEHAVEN-SMITH, L. *Conspiracy Theory in America*. Austin: University of Texas Press, 2013, str. 3

konšpiračné teórie názory, s ktorými zásadne nesúhlasia. Takéto zneužívanie slovného spojenia komplikuje vytvorenie stabilnej a vedecky použiteľnej definície. Napriek tomu, je nevyhnutné pokúsiť sa zachytiť esenciu toho, čo označujeme výrazom „konšpiračná teória“, ak chceme komunikovať nejakú zrozumiteľnú analýzu spoločenskej situácie.

Jednu z definícií konšpiračnej teórie nachádzame v *Britannica Dictionary*, kde je opísaná ako „teória, ktorá vysvetľuje alebo situáciu ako výsledok tajného plánu zvyčajne mocných ľudí alebo skupín.“³ V tomto prípade ide len o definíciu slova „konšpirácia“, v ktorom je skryté slovo „teória.“ Definícia však nezachytáva esenciu toho, čo z „bežnej“ konšpirácie robí konšpiračnú teóriu. Takýchto chýb sa dopúšťajú aj ďalšie slovníky, napríklad aj *Webster's Dictionary*.⁴ O niečo lepšiu definíciu ponúka *Oxford Advanced Learner's Dictionary*, keď konšpiračnú teóriu definuje ako „presvedčenie, že za udalosť je zodpovedná tajná, no mocná organizácia.“⁵ V tejto definícii sa výraz „teória“ vysvetľuje ako presvedčenie. Ide o celkom dobrú definíciu pre rýchle pochopenie, no nepovažujeme ju za dostatočnú pre naše potreby, keďže vysvetliť pojem „teória“ slovom „presvedčenie“ nie je celkom výstižné. Napríklad bunková teória je dnes dôležitým pilierom biológie. No len ťažko by sme dnes hľadali biológa, ktorý by túto teóriu bral len ako svoje presvedčenie. Svetlo do otázky ako definovať teóriu v slovnom spojení konšpiračná teória vnáša David Coady v diele *Conspiracy Theories: The Philosophical Debate*.

Coady najskôr slovné spojenie konšpiračná teória rozdelil na dve slová. Každé z týchto slov definoval samostatne a následne definoval aj celé slovné spojenie. Keďže definíciu slova konšpirácia sme už prebrali vyššie podľa viacerých slovníkov, pozrieme sa tu len na Coadyho definíciu pojmu „teória“. Coady hovorí „Teórie by sa mali chápať jednoducho ako postulované vysvetlenia. Povedať, že niečo je teória, nehovorí nič o epistemickom stave veci. Môže to byť určite pravda, určite nepravda, alebo to môže byť kdekoľvek v spektre medzi týmito dvoma extrémami.“⁶ Coadyho definícia slovného spojenia

³ Conspiracy theory Definition & Meaning | Britannica Dictionary. In: [cit. 08.05.2022]. Dostupné na internete: <https://www.britannica.com/dictionary/conspiracy-theory>

⁴ Definition of CONSPIRACY THEORY. In: [cit. 09.05.2022]. Dostupné na internete: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/conspiracy+theory>

⁵ conspiracy-theory noun - Definition, pictures, pronunciation and usage notes | Oxford Advanced Learner's Dictionary at OxfordLearnersDictionaries.com. In: [cit. 09.05.2022]. Dostupné na internete:

<https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/conspiracy-theory>

⁶ COADY, D. ed. *Conspiracy Theories: The Philosophical Debate*. London New York: Routledge, 2019, str. 2

konšpiračná teória je už trochu problematickejšia, pretože sa v skutočnosti skladá z dvoch definícií. Prvá znie: „Doterajšie diskusie naznačujú, že konšpiračná teória je jednoducho konšpiračným vysvetlením, a že vysvetlenie je konšpiračné, ak predpokladá skupinu činiteľov spolupracujúcich tajne, často, aj keď možno nie vždy, za zlým účelom.“⁷ Druhá definícia hovorí, že „konšpiračná teória je vysvetlenie, ktoré je v rozpore s vysvetlením, ktoré má v danom čase a na danom mieste oficiálny štatút.“⁸ definícií.

Tieto definície sú podľa neho súčasne pravdivé a zachytávajú rozdielny aspekt konšpiračných teórií. Takáto definícia je pre filozofické potreby možno dostačujúca, no v našom prípade potrebujeme jasnú uchopiteľnú definíciu, na ktorej môžeme ďalej budovať. Za takú definíciu považujeme tú, ktorú podávajú Joseph E. Uscinski a Joseph M. Parent v knihe *American Conspiracy Theories*. Podľa nich konšpiračná teória je „vysvetlenie historických, prebiehajúcich alebo budúcich udalostí, ktoré uvádza ako hlavný kauzálny faktor malú skupinu mocných osôb, sprisahancov, konajúcich v tajnosti pre svoj vlastný prospech proti všeobecnému blahu.“⁹ Túto definíciu považujeme za jasnú a dobre uchopiteľnú.

2. Cirkevné prostredie stigmatizovaného poznania

Ak by sme chceli sledovať len všeobecné príčiny šírenia konšpiračných teórií, potom by článok z vedeckého časopisu *Political Psychology* mohol byť pre nás veľmi dobrým zdrojom. Skupina autorov v článku *Understanding Conspiracy Theories* predstavuje a vysvetľuje niekoľko faktorov a motívov, ktoré ľudí vedú k preberaniu konšpiračných teórií. Psychologické faktory, epistemické, existenčné a sociálne motívy, demografické a politické faktory, ideológia a takzvané motivované zdôvodňovanie.¹⁰ Každý faktor a motív je v článku dobre rozpracovaný. No ako sme spomenuli v úvode nášho článku, naším cieľom nie je spoznávanie všeobecných príčin šírenia konšpiračných teórií ale príčiny špecifické pre evanjelikálne cirkvi.

⁷ COADY, D. ed., *Conspiracy Theories*, str. 2

⁸ COADY, D. ed., *Conspiracy Theories*, str. 2

⁹ USCINSKI, J.E., PARENT, J.M. *American Conspiracy Theories*. Oxford ; New York: Oxford University Press, 2014, str. 32

¹⁰ DOUGLAS, K.M. et al. *Understanding Conspiracy Theories*. In: *Political Psychology* [online]. 2019, roč. 40, č. S1 [cit. 09.05.2022]. DOI: 10.1111/pops.12568

Prvú príčinu môžeme vidieť na úrovni evanjelikálneho zborového prostredia. Charlotte Ward a David Voas v článku *The Emergence of Conspirativity* predstavili webové hnutie, ktoré definovali ako „konspiratívne“.¹¹ Toto hnutie podporovalo vieru v konšpiračné teórie i alternatívnu spiritualitu. Ward a Voas tak opísali hnutie, ktoré spájalo náboženské presvedčenie s vierou v konšpiračné teórie a pred vedeckú obec znova predstavili otázku vzťahu medzi náboženstvom a konšpiračnými teóriami. Za reakciu na tento opis môžeme považovať analýzu Riccarda Ladiniho, ktorý analyzoval vzťah medzi individuálnou vierou a vierou v konšpiračnú teóriu Big Pharma. Big Pharma je skratka pre „abstraktnú entitu zloženú z korporácií, regulátorov, mimovládnych organizácií, politikov a často lekárov, teda všetkých s prstom v miliónoch koláči liekov na predpis.“¹² Ladini na svoju analýzu využíva údaje talianskeho vydania štúdie European Values Study – World Values Survey 2018. Na základe získaných údajov sa mu podarilo potvrdiť svoju hypotézu, že alternatívne viery, charakterizované vierou v reinkarnáciu, zvyšujú u ľudí vieru v konšpiráciu Big Pharma.

Tu musíme poznamenať, že evanjelikálni kresťania neveria v reinkarnáciu a preto by sa mohlo na prvý pohľad zdať, že Ladiniho analýza nevysvetľuje prečo by zborové prostredie evanjelikálnych cirkví malo byť príčinou šírenia konšpiračných teórií. No keď Ladini vysvetľuje prečo sú alternatívne viery faktorom zvyšujúci dôveru v Big Pharma, na zdôvodnenie používa výraz Michaela Barkuna „stigmatizované poznanie“¹³ teda poznanie, ktoré „oficiálne úrady vo všeobecnosti neprijímajú.“¹⁴ Práve vytváranie zborového prostredia, ktoré sa považuje za vlastníka akéhosi „stigmatizovaného poznania“ (nič všeobecne a vedecky uznávaného), môže členov cirkvi viesť bližšie ku konšpiračným teóriám. Medzi slovenskými evanjelikálmi existuje reálna hrozba, že si na cirkevných zboroch budú tvoriť prostredie takéhoto stigmatizovaného poznania. Toto je jedna z príčin, prečo sa medzi evanjelikálmi môžu šíriť konšpiračné teórie. Dobrým príkladom príčiny vytvorenia takéhoto

¹¹ WARD, C., VOAS, D. The Emergence of Conspirativity. In: *Journal of Contemporary Religion* [online]. 2011, roč. 26, č. 1 [cit. 10.05.2022]. DOI: 10.1080/13537903.2011.539846

¹² BLASKIEWICZ, R. The Big Pharma conspiracy theory. In: *Medical Writing* [online]. 2013, roč. 22, č. 4 [cit. 10.05.2022]. DOI: 10.1179/2047480613Z.000000000142, str. 259

¹³ BARKUN, M. *A Culture of Conspiracy: Apocalyptic Visions in Contemporary America*. Berkeley, Calif: University of California Press, 2003, str. 8

¹⁴ LADINI, R. Religious and conspiracist? An analysis of the relationship between the dimensions of individual religiosity and belief in a big pharma conspiracy theory. In: *Italian Political Science Review/Rivista Italiana di Scienza Politica* [online]. 2022, roč. 52, č. 1 [cit. 07.05.2022]. DOI: 10.1017/ipo.2021.15, str. 30

prostredia by mohlo byť prílišné upozorňovanie na nedostatky a prešľapy rímskokatolíckej teológie. Kým rímski katolíci tvoria v Slovensku takmer 56% populácie, tak aj po sčítaní veriacich všetkých súčasných členských cirkví ZEC-u evanjelikáli tvoria menej ako 0,36% obyvateľstva.¹⁵ Evanjelikalizmus je tak na Slovensku alternatívou voči väčšinovej cirkvi. Následne, príliš časté upozorňovanie na nedostatky rímskokatolíckej teológie, nemusí mať v spoločnosti rovnakú odozvu. To môže viesť evanjelikálov k paranoickému komplexu. Ak sa veriaci jedinec, prežívajúci svoju vieru ako stigmatizovanú, stretne s konšpiračnou teóriou, ktorá je tiež oficiálne neprijímaná, môže k nej pristupovať s väčšou otvorenosťou. Nakoniec však musíme zopakovať, že sa jedná o hypotézu, ktorú by bolo dobré výskumne overiť.

Aj keď ide len o hypotézu, tak chceme predstaviť návrh prevencie pred vznikom cirkevného prostredia stigmatizovaného poznania. Predpokladáme, že pastorácia by mohla byť dobrým zdrojom prevencie, pretože: „V rámci učebných osnov teologického vzdelávania je pastorácia podmnožinou praktickej teológie a označuje formu náboženskej angažovanosti zameranú na integráciu teórie, teológie a praxe v kontexte komunity viery s cieľom duchovného uzdravenia.“¹⁶ Pravidelná pastorácia, ktorá si komplexne všíma duchovný stav človeka, tak skrze starostlivosť o jedincov, môže zabrániť vzniku stigmatizovaného zborového prostredia ako celku.

3. Osoba Ježiša Krista ako príčina šírenia konšpiračných teórií?

Od momentu zmŕtvychvstania Ježiša Krista, sa stala jeho osoba inšpiráciou pre vznik najrôznejších konšpiračných teórií. V podstate prvú konšpiračnú teóriu o Ježišovi spoznáваме v Biblii krátko po Kristovom zmŕtvychvstaní. V Mt 28, 11-15 je zapísaný aj spôsob a príčina vymyslenia konšpiračnej teórie židovskou veľradou. Tá tvrdila, že Kristovo telo nebolo v hrobe, pretože ho ukradli učeníci. Od tých čias až do dnes vznikajú najrôznejšie konšpirácie a konšpiračné teórie o Ježišovi. Preto sa najprv pozrieme na konšpiračné teórie

¹⁵ SODB2021 - Obyvatelia - Základné výsledky. In: [cit. 11.05.2022]. Dostupné na internete: <https://www.scitanie.sk/obyvatelia/zakladne-vysledky/struktura-obyvatelstva-podla-nabozenskeho-vyznania/SR/SK0/SR>

¹⁶ MCCLURE, B. Pastoral Care. In: *The Wiley Blackwell Companion to Practical Theology* [online]. John Wiley & Sons, Ltd, 2011 [cit. 16.05.2022]. DOI: 10.1002/9781444345742.ch25, str.

V roku 1970 John Marco Allegro dielo *The Sacred Mushroom and the Cross*, v ktorom skrze etymológiu a skrze vyhľadávanie falických a sexuálnych motívov v každom prvku judaizmu i kresťanstva tvrdí, že Ježiš Kristus nikdy neexistoval, ale bol len výplodom raných kresťanov pod vplyvom psilocybinu, psychotropnej látky vyrobenej z huby amanita muscaria, slovensky známej pod názvom muchotrávka červená.¹⁷ Allegrov neoborný, nesystematický a tendenčný prístup skritizovali najrôznejší biblisti, antropológovia, etymológovia a mnohí ďalší. Antropológ Akos Östör v recenzii na Allegrovu knihu napísal: „Táto kniha by mala byť čítaná ako cvičenie, ako neštudovať mýty a rituály. Kniha neobsahuje žiadnu analýzu, iba tvrdenia pospájané v zmysle prekrútenej logiky, ktorú možno akceptovať iba vtedy, ak súbor predpokladov (uvedených v každom kroku argumentu) zostane nespochybný vo svetle Allegrovho mimoriadneho spojenia s pravdou.“¹⁸ Okrem toho v nej nájdeme všetky prvky konšpiračnej teórie tak ako sme si ju definovali vyššie.

Dnes je značne rozšírená aj konšpiračná teória mýtu o Ježišovi, ktorá hovorí, že Kristus bol len výplodom fantázie tajných spolkov, náboženstiev a mystériových škôl. Túto konšpiračnú teóriu v súčasnosti preslávila Achyrya (vlastným menom Dorothy Milne Murdock) svojou knihou *The Christ Conspiracy: The Greatest Story Ever Sold*.¹⁹ Podľa tejto teórie nemôžeme hovoriť o existencii historického Ježiša, resp. ak uznáme, že Ježiš existoval tak určite nemal nič spoločné so vznikom kresťanstva. Laik by mohol mať pocit, že ide o prvok liberálnej teológie. No liberálna teológia aj tak hľadá historického Ježiša napriek odmietaniu zázrakov v Ježišovom živote a teda aj napriek ťažkostiam z toho vyplývajúcim.²⁰ Kým konzervatívna teológia hľadá biblického Ježiša, liberálna teológia hľadá historického Ježiša, tak mýtus o Ježišovi v podstate odmieta akúkoľvek existenciu Ježiša. To je v priamom rozpore aj so správami dobových historikov ako napríklad Tacitus či Jozefus.

¹⁷ ALLEGRO, J.M. et al. *The Sacred Mushroom and The Cross: A study of the nature and origins of Christianity within the fertility cults of the ancient Near East*. S.I.: Gnostic Media Research & Publishing, 2009

¹⁸ OSTOR, A. The Sacred Mushroom and the Cross: A Study of the Nature and Origins of Christianity within the Fertility Cults of the Ancient Near East. JOHN M. ALLEGRO. In: *American Anthropologist* [online]. 1971, roč. 73, č. 6 [cit. 17.05.2022]. DOI: 10.1525/aa.1971.73.6.02a00620

¹⁹ S, A. *The Christ Conspiracy: The Greatest Story Ever Sold*. Kempton, Ill: Adventures Unlimited Press, 1999

²⁰ TILLICH, P. *Systematic Theology: Three Volumes in One*. Chicago: University of Chicago Press, 1967, str.101-107

Musíme preto na záver opäť skonštatovať, že sa jedná o konšpiračnú teóriu, tak ako ju máme definovanú vyššie.

Ešte si v skratke predstavíme jednu v súčasnosti stále významnú konšpiračnú teóriu o Ježišovi. Ide o konšpiračnú teóriu, ktorá bola spopularizovaná knihou a rovnomenným filmom *Da Vinciho kód*. Kniha *Da Vinciho kód* preberá hlavnú myšlienku knihy *The Holy Blood and The Holy Grail* a predkladá ju ako dôveryhodnú. Ide o tvrdenie, že Ježiš Kristus si vzal za manželku Máriu Magdalénu, mali jedno či viac detí a tieto deti emigrovali na územie dnešného južného Francúzska, kde vytvorili dynastiu Merovejovcov. Merovejovci sa podľa tejto teórie dodnes dožadujú svojho nároku na francúzsky trón. Tajná spoločnosť Priorstvo Sionu má dodnes presadzovať ich nárok. Podľa tejto konšpiračnej teórie sú svätým grálom všetci potomkovia Márie Magdalény.²¹ Ide o veľmi chytľavú a všeobecne dobre známu konšpiračnú teóriu. Chytľavá je najmä tým, že skrze predstavenú líniu potomkov čitateľ získava pocit napojenia sa na obdobie života Ježiša Krista a na to všetko mystérium, ktoré sa s ním spája.

Všetky tri konšpiračné teórie vysvetľujú historické a súčasné udalosti vo svetle intríg tajných spolkov. Ponúkajú poznanie osoby Ježiša Krista akoby zo zákulisia. Takto nastavené konšpiračné teórie sú o Kristovi, pričom Kristus sa v nich vyskytuje len ako motív. Mystérium v živote Ježiša Krista môže u niektorých jedincov (spravidla tých, ktorí sa viacej orientujú emóciami a senzáciami) môže vytvárať predpoklad vzniku konšpiračnej teórie. Avšak v momente, keď sa človek pustí do skúmania Ježišovej osoby s otvoreným srdcom prichádza Duch Svätý, ktorý objasňuje mysticitu Jeho osobnosti.

Nedokážeme síce logicky alebo fyzikálne vysvetliť viacero vecí ohľadom Ježišovho života, smrti a už vôbec nie zmŕtvychvstania, no práve tu prichádza potreba viery, dôvery a umocnenia Ducha Svätého. Mystérium okolo osoby Ježiša Krista však nie je správne vyhadzovať alebo prekladať na vedľajšiu koľaj. Mystérium Ježiša Krista je súčasťou evanjelia – a teda základnej správy kresťanského presvedčenia. Toto mystérium však, ako sme už uviedli, objasňuje Duch Svätý.

Tak, ako je v uvedených troch konšpiračných teóriách zjavne zle pochopené tajomstvo Božej prozreteľnosti, pomenujme ho „mystérium,“ tak je pre zdravú vieru nevyhnutne potrebné, aby kazateľ s ideou mystéria pracoval primerane téme. Ak kazateľ biblicky a teologicky vyvážene upozorňuje na

²¹ HENRY BAIGENT, M.L. *The Holy Blood and the Holy Grail*. [s.l.]: Book Club Associates and Cape, 1982

neznáme príčiny kataklizmatických udalostí , mystérium sa stáva duchovnou zbraňou viery proti konšpiračným teóriám (týkajúcich sa nielen sekulárneho, ale aj kresťanského života). Všetky neznáme príčiny udalostí sú v moci Božej a pod Kristovou autoritou. Veriaci človek, ktorý žije kresťanským svetonázorom a má živý duchovný život, si plne uvedomuje, že nie všetko na svete má momentálne vysvetlenie (prijíma teda nejasnosť mystéria). Ale zároveň si z eschatologického hľadiska uvedomuje, že na základe zaslúbenia v Biblii jedného dňa príde k momentu akéhosi odstránenia „opony“ mystéria a na všetky otázky nájde odpovede vo večnom živote. Práve v eschatológii vidí systematický teológ Robert Letham skutočné riešenie mnohých nevysvetliteľných udalostí života.²² Takto je kresťan schopný vierou zakomponovať mystérium do svojho pohľadu na svet a kataklizmatické udalosti na základe dôvery a viery v Božie zaslúbenia. Súčasný kresťanský život sprevádza poznanie, že človek ako jedinec nielen, že nemá všetky odpovede, ale dokonca ich ani v dôsledku hriechom porušeného života mať nemôže. Žije teda zmierený s mystériom.

V téme mystéria osobnosti Ježiša Krista by som teda kazateľom a vyučujúcim v cirkvi odporučil nezanedbať prípravu kázni a biblických hodín a v ich rámci nielen okrajovo spomínať toto mystérium, ale venovať mu dostatočný čas a priestor v podaní zvesti. Kresťania potrebujú správne uchopiť rôzne tajomstvá ukryté v Biblii. Asi na najväčšom tajomstve Biblie sa dá najľahšie ukázať ako správne uchopené mystérium dokáže budovať vieru. Toto tajomstvo sa týka ľudskej a božskej podstaty v osobe Ježiša Krista. „Skutočnosť, že sa nekonečný, všemohúci, večný Boží Syn mohol stať človekom a navždy sa spojiť s ľudskou prirodzenosťou, takže nekonečný Boh sa stal jednou osobou s konečným človekom, zostane naveky najhlbším zázrakom a najhlbším tajomstvom v celom vesmíre.“²³ Kazateľ na tomto príklade môže veriacim poukázať na fakt, že správne uchopené mystérium vieru dokonale dopĺňa, nestojí v žiadnom protiklade a (ako sme vyššie spomenuli) pôsobí ako zbraň nie len proti vytváraniu konšpiračných teórií, ale dokonca aj proti ich šíreniu. Svojím správnym kresťanským svetonázorom s objasneným mystériom jednotlivec nebude viacej pociťovať potrebu kooperovať na iných mystériách.

²² LETHAM, R. *Systematic Theology*. Wheaton, Illinois: Crossway, 2019, str. 323

²³ GRUDEM, W. *Systematic Theology: An Introduction to Biblical Doctrine*. [s.l.]: Zondervan Academic, 1994, str. 476

Záver

V tomto článku bolo skúmaných niekoľko príčin šírenia konšpiračných teórií. Jednou z hypotéz je, že príčinou šírenia konšpiračných teórií je cirkevné prostredie tzv. *stigmatizovaného* poznania.

Obsahová analýza troch veľkých konšpiračných teórií ohľadom osoby Ježiša Krista poskytuje východisko k uvedomeniu si teologického významu témy *mystéria* pri poznaní osoby Spasiteľa. Pre kresťanovu vieru nemusí byť pojem mystérium len niečím negatívnym a odrádzajúcim. V procese dejinných udalostí je to oblasť, ktorú nepoznáme, ale je pod pevnou kontrolou Ježiša Krista, ktorého poznáme.

Biblia nedáva odpovede na všetky otázky, ktoré by sme chceli mať zodpovedané ale dáva odpovede, ktoré sú nevyhnutnou súčasťou pre zdravý kresťanský život. Správne uchopené mystérium ohľadom osoby Ježiša Krista ako ho vidíme v Božom slove nás nemá podporovať v šírení či budovaní konšpiračných teórií – ale práve naopak, pôsobí v nás utvrdzovanie sa v pravde.

Použitá literatúra

ALLEGRO, John M. et al. *The Sacred Mushroom and The Cross: A study of the nature and origins of Christianity within the fertility cults of the ancient Near East. Anniversary edition.* vyd. S.l.: Gnostic Media Research & Publishing, 2009. ISBN 978-0-9825562-7-6.

BARKUN, Michæl. *A Culture of Conspiracy: Apocalyptic Visions in Contemporary America.* First Edition. vyd. Berkeley, Calif: University of California Press, 2003. ISBN 978-0-520-23805-3.

BLASKIEWICZ, Robert. *The Big Pharma conspiracy theory.* In: *Medical Writing* [online]. 2013, roč. 22, č. 4, s. 259-261 [cit. 10.05.2022]. ISSN 2047-4806. DOI: 10.1179/2047480613Z.000000000142

COADY, David. ed. *Conspiracy Theories: The Philosophical Debate.* 1st edition. vyd. London New York: Routledge, 2019. ISBN 978-1-138-24791-8.

DOUGLAS, Karen M. et al. *Understanding Conspiracy Theories.* In: *Political Psychology* [online]. 2019, roč. 40, č. S1, s. 3-35 [cit. 09.05.2022]. ISSN 1467-9221. DOI: 10.1111/pops.12568

GRUDEM, Wayne. *Systematic Theology: An Introduction to Biblical Doctrine.* [s.l.]: Zondervan Academic, 1994.

HENRY BAIGENT, Michael; Leigh. *The Holy Blood and the Holy Grail*. 5th printing edition. vyd. [s.l.]: Book Club Associates and Cape, 1982.

LADINI, Riccardo. Religious and conspiracist? An analysis of the relationship between the dimensions of individual religiosity and belief in a big pharma conspiracy theory. In: *Italian Political Science Review/Rivista Italiana di Scienza Politica* [online]. 2022, roč. 52, č. 1, s. 33-50 [cit. 07.05.2022]. ISSN 0048-8402, 2057-4908. DOI: 10.1017/ipo.2021.15

LETHAM, Robert. *Systematic Theology*. Wheaton, Illinois: Crossway, 2019. ISBN 978-1-4335-4130-8.

MCCLURE, Barbara. Pastoral Care. In: *The Wiley Blackwell Companion to Practical Theology* [online]. John Wiley & Sons, Ltd, 2011, s. 267-278 [cit. 16.05.2022]. ISBN 978-1-4443-4574-2. DOI: 10.1002/9781444345742.ch25

OSTOR, Akos. *The Sacred Mushroom and the Cross: A Study of the Nature and Origins of Christianity within the Fertility Cults of the Ancient Near East*.

JOHN M. ALLEGRO. In: *American Anthropologist* [online]. 1971, roč. 73, č. 6, s. 1369-1370 [cit. 17.05.2022]. ISSN 1548-1433. DOI: 10.1525/aa.1971.73.6.02a00620

Acharya, S. *The Christ Conspiracy: The Greatest Story Ever Sold*. 1st Edition. vyd. Kempton, Ill: Adventures Unlimited Press, 1999. ISBN 978-0-932813-74-9.

DEHAVEN-SMITH, Lance. *Conspiracy Theory in America*. Austin: University of Texas Press, 2013. ISBN 978-0-292-74379-3.

TILlich, Paul. *Systematic Theology: Three Volumes in One*. 1st edition. vyd. Chicago: University of Chicago Press, 1967. ISBN 978-0-226-80336-4.

USCINSKI, Joseph E., PARENT, Joseph M. *American Conspiracy Theories*. Illustrated edition. vyd. Oxford ; New York: Oxford University Press, 2014. ISBN 978-0-19-935181-7.

WARD, Charlotte, VOAS, David. The Emergence of Conspirituality. In: *Journal of Contemporary Religion* [online]. 2011, roč. 26, č. 1, s. 103-121 [cit. 10.05.2022]. ISSN 1353-7903, 1469-9419. DOI: 10.1080/13537903.2011.539846

Conspiracy theory Definition & Meaning | Britannica Dictionary. In: [cit. 08.05.2022]. Dostupné na internete:

<https://www.britannica.com/dictionary/conspiracy-theory>

conspiracy-theory noun - Definition, pictures, pronunciation and usage notes | Oxford Advanced Learner's Dictionary at OxfordLearnersDictionaries.com. In: [cit. 09.05.2022]. Dostupné na internete:

<https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/conspiracy-theory>

Definition of conspiracy theory. In: [cit. 09.05.2022]. Dostupné na internete:

<https://www.merriam-webster.com/dictionary/conspiracy+theory>

First use of “conspiracy theory” by Charles Astor Bristed. In: The New York Times [online]. 1863, s. 3 [cit. 08.05.2022]. Dostupné na internete:

<https://www.newspapers.com/clip/96772461/first-use-of-conspiracy-theory-by/>

SODB2021 - Obyvatelia - Základné výsledky. In: [cit. 11.05.2022]. Dostupné na internete: <https://www.scitanie.sk/obyvatelia/zakladne-vysledky/struktura-obyvatelstva-podla-nabozenskeho-vyznania/SR/SK0/SR>

Mgr. Maroš MILÁN, Prof. Pavel HANES, PhD.